

ШРІ-ЛАНКА ТА ІНДІЯ: ВІД ПРОТИСТОЯННЯ ДО ВЗІРЦЕВИХ ВІДНОСИН

П. М. Ігнат'єв

Асиметричність відносин особливо рельєфно виявляє себе у Південній Азії, де Республіка Індія роз'єднує своєю територією порівняно менші країни регіону, справляючи на них потужний економічний та політичний вплив. Близькі до Індії в культурно-цивілізаційному відношенні карликові Бутан та Непал усе-таки мають досить непрості відносини з нею через невідповідність потенціалу сторін та особливості географічного детермінізму. Пакистан та Бангладеш шукають партнерів поза межами регіону, аби посилити свої позиції в протистоянні з Індією. В цьому контексті важливо дослідити відносини Індії та Шрі-Ланки, які є унікальним прикладом того, що асиметричність та конфліктний потенціал сторін не можуть бути перепоною для плідного співробітництва. З точки зору національних інтересів України, вивчення особливостей міждержавних відносин Індії та Шрі-Ланки може сприяти вирішенню завдання налагодження взаємин нашої країни з Російською Федерацією, адже тут простежуються певні аналогії. Зокрема, після проголошення незалежності Цейлону 1948 року Індія почала вважати його зоною свого впливу і болісно сприймала відносини острівної країни з західними антагоністами офіційного Делі. Індійська політична еліта також переймалася питаннями захисту інтересів тамільської меншини Цейлону та вживаної нею мови (з 1972 року – Шрі-Ланки), оскільки в самій Індії, в штаті Тамілнад, мешкало численне тамільське населення. Нарешті, ця країна традиційно виступала одним з найбільших постачальників продовольства та нафтопродуктів на острів, таким чином, маючи можливість використовувати ці чинники для тиску на офіційне Коломбо. Схожі аналогії спостерігаємо і в українсько-російських відносинах.

Питання відносин Індії та Шрі-Ланки неодноразово досліджували в західних наукових колах як типовий приклад асиметрії. В Індії його розглядали експерти та науковці, які дають рекомендації державним установам щодо планування основних напрямів зовнішньої політики та їх реалізації. В цьому контексті варто відзначити праці відомого індійського дипломата Дж. Н. Діксита, професора-історика К. М. Сілви, відомого аналізом конфліктів на півострові Індостан, індолога Судхіра Якоба Джорджа, який досліджував культурні та економічні зв'язки між індійськими та ланкійськими тамілами; канадського історика тамільського походження Раджасінґхама, що вивчав перебіг тамільського конфлікту та втручання в нього Індії.

В історичній ретроспективі Шрі-Ланка неодноразово виступала об'єктом індійської колонізації, що було спричинено її географічною близькістю до Індійського субконтиненту. Вічнозелений тропічний острів, що є лише десятим найбільшим за площею островом Азії, відокремлений від півострова Індостан вузькою Полкською протокою (найменша відстань між обома територіями не перевищує 24 кілометри) та Маннарською затокою.

Населення острова сформувалося насамперед з переселенців, що мігрували з Індійського субконтиненту. Найперші мешканці Шрі-Ланки веди перебралися в його гірську частину, де займалися полюванням та збиранням, а на узбережжі почали з'являтися вихідці

**Ігнат'єв Павло
Миколайович** –
кандидат політичних
наук, доцент
Інституту
міжнародних
відносин

з Індійського субконтиненту. В VI столітті до нашої ери сюди переїхав з північної Індії принц Віджайя, який назвав цю територію левою, а її жителів – сингалами, тобто людьми, в жилах яких тече лева кров. Сингальську мову створено на основі поєднання запозичених слів із санскриту та буддійських текстів палі. Буддизм був занесений на Шрі-Ланку з Індії, коли в 236 році до нашої ери тут побував син індійського царя Ашоки Махінда. Започаткована релігійна традиція зберігається й донині, перетворюючи Шрі-Ланку на країну з найдревнішою у світі офіційною практикою державного буддизму. В XIII столітті на північ острова почали переселятись індійські таміли, які заснували там Джафнійське царство. З часом протистояння з тамілами, яких сингали вважали чужинцями, посилювалося внаслідок відмінностей у мові і релігійних звичаях, оскільки таміли сповідували індуїзм та розмовляли на одній з найдавніших в історії людства мов – тамільській, тоді як сингали були буддистами і послуговувалися сингальською [3].

Колоніальної доби конфлікт сингалів з тамілами поглибився. Спроби португальських та голландських колоніальних адміністрацій нав'язати місцевим жителям християнську віру мали лише частковий успіх. У свою чергу, британські колонізатори, які встановили цілковитий контроль над Цейлоном у 1815 році і проголосили його коронною колонією, вважали, що керувати новим надбанням буде простіше, якщо об'єднати його в одну унітарну одиницю, створити мережу залізниць та автошляхів для перекидання військ у неспокійні райони і сприяти європеїзації місцевого населення через примусове вивчення англійської мови та надання престижних посад в управлінському прошарку колонії.

Після перетворення Цейлону на домініон в 1948 році склалася ситуація, коли сингали переважно володіли сингальською, а таміли – і тамільською, і англійською мовами. Обидва питання зачіпали національні інтереси офіційного Делі, оскільки йшлося про тамільську проблему, досить актуальну для Індії, відомої своїми відцентровими тенденціями. На далекому півдні країни був розташований штат Тамілнад, який, поряд з Махараштрою та Гуджаратом, виступав економічним локомотивом країни, концентруючи на своїй території значну частку важкої промисловості півдня. Ця федеральна

одиниця Індії була і нині є центром індійської автомобільної промисловості і відома під назвою «Детройт Південної Азії», будучи одночасно головним світовим осередком тамільського кінематографу та радіо, столицею дравидьської архітектури [6].

Таке сусідство болісно сприймала сингальська політична еліта, яка вважала, що наявність тамільської проблеми періодично провокуватиме втручання Індії у внутрішні справи Цейлону. В цьому питанні були солідарні практично всі політичні сили, зокрема, найупливовіші правоцентристська Об'єднана Національна партія (ОНП), лідер якої Стівен Сенанаяке привів Цейлон до незалежності, та ліворадикальна Партія свободи (ПС) на чолі з Соломоном Бандаранайке, який орієнтувався на СРСР і КНР. Серед представників сингальської політичної еліти Цейлону існував консенсус, який полягав у тому, що плантаційних тамілів необхідно повернути до Індії, в разі потреби навіть примусово, а офіційною мовою, замість англійської, зробити сингальську. Якщо ці заходи здійснити швидко, то Індія, заклопотана численними внутрішніми проблемами, не встигне відреагувати. Крім того, в 50-х роках більша частина впливових ЗМІ була англійською, а сингальські політики мали побоювання, що надання тамільській мові статусу державної спричинить інформаційне засилля на Цейлоні таміло- та англійською друкованої, кіно- та радіопродукції зі штату Тамілнад, з якою сингальська преса не витримає конкуренції.

Однак ОНП не наважилась почати наступ на мовному фронті, оскільки 10-тисячна армія та невеликі сили правопорядку не були готові до придушення масштабних акцій протесту тамілів Джафнійського півострова. Замість неї це зробила Партія свободи, яка стала правлячою в 1956 році [7].

Тільки в 1964 році Індія та Цейлон почали серйозно обговорювати тамільську проблему. Значимо, що з моменту проголошення незалежності в 1948 році цейлонські лідери постійно вимагали, щоб індійська сторона асимілювала у себе плантаційних тамілів, але перший прем'єр-міністр Джавахарлал Неру завжди виступав проти цього, вказуючи, що тамілів на островах переселили британці, а в Індії немає коштів для їхнього облаштування. Однак на початку 60-х років ситуація докорінним чином змінилася.

Тодішній прем'єр-міністр Цейлону Сірімаво Бандаранаїке, що представляла Партію свободи, таки досягла свого завдяки встановленню дружніх відносин з політичною елітою Індії, яка оцінила її посередницьку роль в індокитайському конфлікті 1962 року. Крім того, сторони перебували по один бік барикад у добу «холодної» війни, будучи також активними членами Руху неприєднання і орієнтуючись на СРСР та соцтабір. Нарешті, новий прем'єр-міністр Індії Лал Бахадур Шастрі (1964 – 1966 рр.) вирішив зробити основоположним принципом своєї зовнішньої політики владнання протиріч з сусідніми державами, що дало б змогу зміцнити міжнародний престиж «найбільшої у світі демократичної країни». Він був готовий і до певних поступок в питанні індійських тамілів. Уже в жовтні 1964 року Бандаранаїке та Шастрі уклали угоду, згідно з якою було вирішено долю 975 тисяч індійських тамілів. Сторони домовилися, що протягом 15 років до Індії буде репатрійовано 525 тисяч індійських тамілів.

Відносини Індії та Цейлону (з 1972 року – Шрі-Ланки) стали тісніші, коли до влади в Індії прийшла Індіра Ганді і родини Бандаранаїке та Неру-Ганді почали товаришувати. Справді, обидві жінки – прем'єр-міністри мали багато схожого. Сірімаво Бандаранаїке стала першою у світі жінкою прем'єр-міністром, а Індіра Ганді посіла подібну посаду так само вперше в історії Індії. Обидві діячки представляли лівий політичний табір і були прихильницями жорсткої націоналізації майна великих корпорацій, які могли фінансувати партії їхніх політичних опонентів. Окрім того, на той час в Південній Азії Індія не мала надійних партнерів, оскільки після індокитайської війни 1962 року Непал та Бутан потрапили до буферної зони між обома велетнями Азії і побоювалися налаштувати проти себе одного з них, а політична еліта Пакистану була розлючена втратою своєї східної частини в 1971 році і бажала реваншу. Нарешті, за наказом Ганді в 1974 році було здійснено ядерне випробування на полігоні Порхкан, внаслідок чого Індія опинилась у міжнародній ізоляції, в тому числі і в Південноазійському регіоні.

Таким чином, Індіра Ганді була готова йти на серйозні поступки Сірімаво Бандаранаїке, щоб зберегти дружні відносини хоча б з однією країною Південної Азії. Вже в січні 1974 року Індіра Ганді погодилася прийняти 75 тисяч індійських тамілів, тобто частину тих плантаційних

робітників, долю яких не вирішувала попередня угода Сірімаво-Шастрі.

Перший світовий нафтовий шок 1973 року, індійське ядерне випробування 1974 року та непродумана економічна політика завдали потужного удару по популярності Сірімаво Бандаранаїке і призвели до безпрецедентного провалу її партії на парламентських виборах 1977 року. Населення не пробачило прем'єр-міністру товарного дефіциту, спричиненого політикою соціалістичного планування, та багаторазового зростання цін на продукцію сільського господарства, бензин і гас. До влади в країні повернулася Об'єднана Національна партія на чолі з Джуніусом Ричардом Джаявардене, яка отримала конституційну більшість і відразу позбавила Сірімаво Бандаранаїке її виборчих прав терміном на 7 років.

Економічна криза 70-х років спровокувала безробіття і голод у районах компактного мешкання тамілів і викликала появу цілої низки сепаратистських організацій, що відстоювали утворення незалежної держави Таміл Іламу шляхом збройної боротьби. Серед шести найбільших груп тамільських бойовиків найвідомішою стала організація «Тигри визволення Таміл Іламу» «на чолі з Веллупілаєм Прабакхараном, яку було створено 1976 року на базі невеликої таємної спілки молодих людей під назвою «Нові тамільські тигри» [11].

Новий політичний режим на чолі з ОНП не виправдав надій тамілів на істотне покращення їхнього становища в питаннях запровадження тамільської мови як другої державної, пропорційного їхній чисельності представництва на державній службі та перетворення Шрі-Ланки на федеральну країну з автономією тамільських регіонів. Хоча в конституції 1978 року тамільська проголошувалася державною мовою, насправді вона ставала такою тільки на території півночі та сходу країни, а весь центральний адміністративний апарат перебував переважно в Західній провінції.

Збивства та теракти, які здійснювали «Тигри визволення Таміл Іламу» в період з 1978 по 1983 роки, спровокували неадекватну реакцію з боку ланкійської армії та поліції, що призвело до погіршення ситуації на півночі острова. За загостренням ситуації на острові пильно спостерігало офіційне Делі. Прем'єр-міністр Індіра

Ганді, яка знову повернулася до влади в 1980 році, ставилася з неприхованою ворожістю до нового політичного режиму Шрі-Ланки, оскільки він був прозахідним і проводив політичні репресії проти дружньої їй родини Бандаранаїке.

Індіра Ганді, яка сформулювала відому індійську доктрину Монро для Південної Азії – доктрину Індіри, мала побоювання, що новий ланкійський режим зблизиться зі США і навіть надасть в користування ВМС цієї країни найкращу глибоководну океанічну базу Азії в Трінкомалі. Небажання кабінету Джаявардене йти на компроміси в тамільському питанні підштовхнуло прем'єр-міністра Індії до стратегічного рішення надати тренування та вогнепальну зброю тамільським сепаратистам через мережу таборів, створених під патронатом спецслужби RAW. Ця установа була безпосередньо підпорядкована Індірі Ганді.

Разом з тим, не було підстав стверджувати, що Індія зажадала остаточної перемоги бойовиків над регулярними військами сингалів. Офіційне Делі не було зацікавлене у створенні незалежної держави тамілів на півночі Шрі-Ланки, оскільки це могло стати небезпечним прецедентом для багатонаціональної Індії, зокрема, для її індійських тамілів, сикхів та жителів північно-східних штатів з християнським населенням. Його радше влаштовувала «золота середина», тобто така ситуація, коли обидві знесилені сторони конфлікту не могли здобути переваги на полі бою, що змусило б їх шукати шляхи його мирного розв'язання за столом переговорів, звичайно, за посередництва Індії.

Однак насильницька смерть прем'єр-міністра Індії від рук її охоронців – сикхів 31 жовтня 1984 року спричинила радикальний перегляд індійською стороною політики щодо Шрі-Ланки. Новим прем'єр-міністром став Раджив Ганді, колишній пілот авіаліній, який не мав політичного досвіду Індіри, хоча понад три роки був її довіреним радником і орієнтувався в її ланкійській політиці. Новий глава виконавчої влади був переконаний, що тільки йому вдасться розв'язати конфлікт на Шрі-Ланці, поки він не переріс межі партизанської війни і в його перебіг не втрутились треті країни, а отже, в своїй ланкійській політиці він керувався доктриною Індіри, яка не припускала посилення в цьому регіоні геополітичних суперників Індії [15].

29 червня 1987 року між президентом Шрі-Ланки Ричардом Джаявардене та прем'єр-міністром Індії Радживом Ганді було укладено індійсько-ланкійську мирну угоду. Вона визнавала, що північна та східна частини острова були місцем історичного помешкання тамілів; передбачала об'єднання цих частин в одну адміністративну одиницю зі спільною провінційною радою і наступним проведенням референдуму, учасники якого простою більшістю приймуть рішення щодо майбутнього устрою цих провінцій, тобто окремого чи спільного управління. Всі переміщені особи зможуть повернутися до місць свого колишнього помешкання і проголосувати на виборах до провінційної ради, а держава створить їм необхідні умови для асиміляції.

Угоду, укладену на міждержавному рівні Індією та Шрі-Ланкою, без ентузіазму сприйняли тамільські сепаратисти, які не були її безпосередніми підписантами. Вони виступали категорично проти референдуму, оскільки побоювалися фальсифікацій. Радикально налаштовані таміли вважали, що якщо вони погодяться на умови угоди, то назавжди втратять нагоду створити власну державу. Нарешті, «Тигри визволення Таміл Іламу» не мали наміру роззброюватись, оскільки не довіряли ланкійській армії, яка повинна була стати повноправним господарем становища, тільки-но індійські миротворці залишать острів. У жовтні 1988 року індійський миротворчий корпус почав бойові дії проти «тигрів», маючи чіткі директиви не застосовувати зброю проти цивільного населення. Військовослужбовці, які походили переважно з північних штатів Індії, так і не змогли знайти спільну мову з місцевими тамілами, які ставились до них з неприхованою ворожістю.

На парламентських виборах в листопаді 1989 року Індійський національний конгрес на чолі з Радживом Ганді втратив більшість у нижній палаті парламенту, а новий прем'єр-міністр Вішванат Пратап Сінях був рішуче налаштований вивести індійських миротворців зі Шрі-Ланки. Вже наприкінці березня 1990 року останні індійські військовослужбовці були евакуйовані з острова через Китайську затоку Трінкомалі, а «Тигри визволення Таміл Іламу» та урядові війська залишилися стояти один навпроти одного [20].

Справжній шок по всій країні спричинила жахлива смерть сина Індіри Ганді, яка сталася всього за декілька років після трагічного вбивства його матері. Багато жителів штату Тамілнад, які раніше співчували ланкійським тамілам як представникам свого народу, розділеного протокою Полка, кардинально змінили своє ставлення до них. У 1992 році політична еліта країни демонстративно усувається від посередництва у громадянській війні на Шрі-Ланці та оголошує «Тигрів визволення Таміл Ламу» терористичною організацією. Внаслідок цього Індія остаточно закрила табори тамільських сепаратистів у штаті Тамілнад і посилила патрулювання територіальних вод, щоб перешкодити проникненню бойовиків на свою територію. Будь-яка допомога жителів штату Тамілнад «тиграм» від того часу вважалася кримінальним злочином. [21].

Таким чином, індійська зовнішня політика доби Ганді щодо Шрі-Ланки зазнала краху. Негативним моментом було те, що вперше в історії Індії високопосадовця такого рангу вбили терористи з іншої країни. Вбивство припало на складний економічний період, адже практично припинив своє існування соціалістичний табір, а Індія втратила значні кошти на екстремому вивезенні своїх робітників з країн Перської затоки після окупації іракськими військами Кувейту влітку 1990 року. Тому ланкійську політику офіційного Делі було відкладено до кращих часів. Водночас індійська політична еліта добре усвідомлювала, що вакуум, який утворився після її усунення від посередництва у ланкійському конфлікті, буде заповнено стратегічними супротивниками – Пакистаном та Китаєм. Обидві країни справді перетворилися на найбільших постачальників озброєнь армії Шрі-Ланки в 90-ті роки [22].

Чи могла ця країна й далі ігнорувати події на Шрі-Ланці? Політика невтручання (hands-off policy), безумовно, не відповідала національним інтересам Індії. По-суті, офіційне Делі створило небезпечний прецедент у своїй південноазійській політиці, усунувшись від ланкійського питання і тим самим продемонструвавши іншим країнам регіону свою слабкість. Цілковитий провал доктрини Індіри Ганді підірвав престиж Індії в регіоні, і потрібно було щось робити, щоб виправити ситуацію. Тому врешті-решт з 1996 року Індія дає знати офіційному Коломбо, що її, насамперед, цікавить

налагодження співпраці в економічній галузі. Започаткування «взірцевих» торгово-економічних відносин зі Шрі-Ланкою, які дали б змогу Індії створити собі в Південній Азії імідж конструктивного й надійного партнера, обіцяло також вагомі політичні дивіденди. Добре відомо, що саме побоювання економічного домінування Індії відштовхує від проєктів регіональної інтеграції з нею багато країн Індостану. Більш напружені відносини, ніж зі Шрі-Ланкою, Індія мала тільки з Пакистаном, тому співпраця з цією острівною країною набувала яскраво виражених пропагандистських рис. У грудні 1998 р. сторони уклали договір про вільну торгівлю, що передбачав повну, але поетапну її лібералізацію. Згідно з її положеннями, індійська сторона зобов'язалася негайно скоротити до нуля тарифи на 1350 товарних груп, а Шрі-Ланка погодилася зробити те саме стосовно 319 груп, а також наполовину урізати тарифи на 839 видів товарів. Сторони домовилися повністю лібералізувати торгівлю протягом трьох та восьми років відповідно. Це була перша подібна угода Індії з країною Південної Азії, яка довела свою високу ефективність. У 2002 році обсяг двосторонньої торгівлі становив один мільярд доларів, а 2007-го цей показник перевищив 2,7 мільярда доларів. Потенціал двосторонньої торгівлі величезний. Індійські підприємства є великими постачальниками транспортних засобів компаній «Тата» та «Ашок Лейланд», запчастин, сирої нафти та нафтопродуктів, бавовни і тканин для текстильної галузі Шрі-Ланки, яка є головним наповнювачем бюджету країни. Порт Коломбо взагалі обслуговує як великий посередник автомобільну галузь південної Індії. У свою чергу, ланкійські підприємства забезпечують індійську обробну промисловість коштовним і напівкоштовним камінням та рибною біомасою.

Найбільші інвестори в економіку острівної країни – велетні автобудування Індії «Тата», «Ашок Лейланд», виробник триколесних автомобілів (тук-туків) «Баджадж», власники мережі готелів «Тадж хотелс», приватний медичний концерн «Апполо хоспіталс», індійські страхові та банківські компанії. Шрі-ланкійська політична еліта бажає збільшення притоку індійського капіталу до таких стратегічних галузей, як ІТ-індустрія та нафтопереробка. На острові не вистачає також власних потужностей у таких галузях, як виробництво ліків та медичних приладів, у чому індійські компанії мають значний досвід [23].

Взимку 2002 року на острові встановилося перемир'я і постало питання, чи згодна індійська політична еліта цього разу стати посередником між сторонами конфлікту. Індія знову відповіла негативно. Найбільше бажання проявити себе в ролі миротворця висловило офіційне Токіо, для якого участь у владнанні одного з найкривавіших конфліктів світу, який призвів до 65 тисяч вбитих, могла зіграти позитивну роль у вирішенні питання щодо набуття Японією постійного членства у Раді Безпеки ООН. Тому всі витрати на підготовку та проведення конференції з розгляду ланкійського питання Японія взяла на себе. На конференції з реконструкції та розвитку Шрі-Ланки в Токіо (9 – 10 червня 2003 року) було прийнято рішення виділити 4,5 мільярда доларів у вигляді кредитів та грантів для відбудови зруйнованої інфраструктури острова, якщо сторони дійдуть мирного компромісу. В заході взяли участь представники 51 держави та 22 міжнародних організацій, що свідчило про значний інтерес світової спільноти до тамільської проблеми [24].

Цікаво, що Індія, яка рішуче дистанціювалася від посередництва у мирному процесі, все-таки зберегла тісні відносини зі Шрі-Ланкою в гуманітарній сфері. Острівна країна сумно відома паводками південних річок та зсувами ґрунтів на території Центрального нагір'я, які відбуваються під час сезону мусонних злив. Завдяки великим обсягам гуманітарної допомоги Індія отримала нагоду поновити довіру до себе жителів острова [25].

Характерно, що така, на перший погляд, нічим не примітна політика настільки покращила відносини між обома країнами, що політична еліта Шрі-Ланки навіть відкрила стратегічні галузі своєї економіки для індійських інвестицій, запропонувавши представникам великих індійських підприємств сприяти відбудові зруйнованих війною східних районів. Результатом цього стала інфраструктурна угода століття, як її назвали в ланкійській пресі. В 2003 році «Індійська нафтова корпорація» (ІОС) виграла тендер на модернізацію нафтоперегінних потужностей порту Трінкомалі та отримала контроль над величезним нафтосховищем порту часів Другої світової війни, що складається зі 100 велетенських цистерн, роз'їдених іржею. Воно є головним транзитним пунктом між експортерами нафтопродуктів та ланкійськими споживачами. ІОС зобов'язалася вкласти

значні кошти в модернізацію нафтових терміналів. Перехід до рук індійських інвесторів такого стратегічно важливого об'єкта розвіяв побоювання сингалів, що портове місто Трінкомалі може стати столицею майбутньої держави північних тамілів. Індійські підприємства також були залучені до проекту будівництва на околицях цього міста теплової електростанції потужністю в 500 мегават, яку планується здати в експлуатацію в 2013 році. Країна навіть погодилася надати право на експлуатацію нафтових родовищ на своєму континентальному шельфі біля узбережжя Маннару індійським компаніям в тих районах, де геологічна супутникова розвідка виявила перспективні поклади нафти. Нарешті, нафту, яку отримує країна, постачають з двох джерел – з Індії та Ірану. Таким чином, індійські підприємства фактично отримали контроль над усією галуззю, що гарантує енергетичну безпеку Шрі-Ланки [26].

Зразком плідної співпраці в сфері послуг також став активний туристичний обмін. Шрі-Ланка відмовилася від візових обмежень, нині громадяни Індії можуть отримати ланкійську візу безпосередньо в аеропорту чи у морському порту. 70 авіаперельотів на тиждень здійснюється між обома країнами, а індійці становлять собою найбільшу групу туристичних відвідувачів острова. У свою чергу, ланкійців дуже цікавлять індійські штати Бігар (назв. від слова *vihara* – буддійський монастир) та Уттар-Прадеш, де проходила частина життя легендарного Будди. Це головний напрямок туристичних маршрутів для сингалських прочан [27]. Значимо, що великий відсоток індійських робітників, які працюють у регіоні Перської затоки, також літає на ланкійських літаках до того регіону, оскільки авіакомпанія «Шрі-Ланкан» має дуже гнучку сітку рейсів до Західної Азії.

Можна казати також про досить цікаві економічні перспективи. Шрі-Ланка може стати каналом для завезення товарів на індійський ринок, оскільки її інвестиційне законодавство повністю лібералізовано ще з 1977 року, на відміну від Індії, де певні обмеження на ввезення та вивезення капіталу досі практикують. Стратегічне розташування Шрі-Ланки в Індійському океані, а також її глибоководні порти Трінкомалі і Галле притягуватимуть інвесторів з усього світу, які можуть розмістити тут спільні підприємства, чия продукція надходитиме

до півдня Індії. Сприятиме цьому також англійська мова, поширена серед населення острова. Отже, може повторитися феномен організації НАФТА, де Мексика, на території якої діють збірні майданчики ТНК, так звані макіладори, приваблює західний капітал своїм статусом «дверей до ринку США». Нарешті, Індія, північна частина якої залишається статичною, а південна демонструє значні темпи зростання економіки, «поділиться» своїм динамізмом зі Шрі-Ланкою, розмістивши на її території деякі високотехнологічні підприємства, керуючись конкурентними перевагами, наявними на острові.

Однак тамільський чинник залишається одним з визначальних у зовнішній політиці Індії. В листопаді 2005 року на Шрі-Ланці відбулися нові президентські вибори, з яких переможцем вийшов колишній прем'єр-міністр від Партії свободи 60-річний Махінда Раджапаксе, який належав до табору «яструбів». У 2006 році новий президент вирішив зробити основну ставку на військове розв'язання конфлікту з тамільськими бойовиками. В результаті страждає мирне населення тамільських регіонів, що викликає обурення Індії. Нове загострення відносин з офіційним Делі та країнами Заходу, викликане широкомасштабними операціями ланкійської армії на сході та півночі, змусило уряд Раджапаксе шукати підтримки в КНР та Пакистані – країнах, які зазвичай не переймаються питаннями порушень прав людини [28]. Тим більше, що у КНР є також проблеми з сепаратистами на Тайвані та в Тибеті, а у Пакистану – в Белуджистані та Північно-Західній прикордонній провінції. Для Махінди Раджапаксе, відносини якого з Індією дедалі погіршуються, питання союзу з КНР є одним з найголовніших на міжнародній арені. Проте він не збирається відмовлятися від позитивних здобутків у ланкійсько-індійських відносинах, які дісталися йому у спадок від попередників.

Ще одна проблема у двосторонніх відносинах виникає через проект поглиблення протоки Полка для потреб комерційного судноплавства. Цей водний район не можуть експлуатувати великі судна, що не влаштовує сусідню Індію, економіка якої динамічно зростає. З 2004 року офіційне Делі розглядає можливість реалізації проекту «Сету Самудран» з поглиблення Полкської протоки. Мета його полягає в розчищенні 83 кілометрів океанічного дна від вапнякових нагромаджень Адамового мосту та прилеглих до

нього підводних територій між Маннарським районом та індійським штатом Тамілнад. Це дасть змогу великим океанічним суднам заощаджувати паливе на 650 кілометрах обхідного шляху і зберегти 36 годин на подорожі вздовж Шрі-Ланки. Зі свого боку, офіційне Коломбо не зацікавлене в реалізації індійського проекту, оскільки буде частково втрачено завантаження портових потужностей Коломбо і значні транзитні відрахування. Мало того, у ланкійській стороні є серйозні зауваження щодо впливу проекту на екологію регіону. Відомо, що середня глибина протоки Полка 10 метрів, тут налічується 3600 видів риби, океанічних тварин та рослин. Саме відсутність пожвавленого судноплавства в регіоні дала життя цій унікальній екосистемі. Будівництво каналу не тільки знищить її через глибоководні роботи, а й призведе до подвоєння швидкості течії в посушливий сезон та її потроєння під час мусонних дощів. Тому створена в 2005 році індійсько-ланкійська міждержавна комісія з реалізації «Сету Самудрана» так і не дійшла консенсусу через непоступливу позицію ланкійської сторони, яка вважає, що проект завдасть колосальної шкоди екології прикордонних районів [29].

Вищевикладене дає підстави для таких висновків. Республіка Індія не може ігнорувати події, що відбуваються на Шрі-Ланці, оскільки вони безпосередньо зачіпають тамільський елемент, присутній в обох країнах. Однак спроби прямого впливу на конфліктуючі сторони в період з 1987 по 1990 роки не принесли очікуваних результатів і завдали удару по міжнародному іміджу офіційного Делі. Тому політична еліта країни вирішила усунути від посередницької місії на острові, активізувавши гуманітарні та економічні зв'язки зі Шрі-Ланкою. Врешті-решт, надання динамізму торгово-інвестиційному співробітництву, досягнутому в результаті підписання в 1998 році угоди про лібералізацію торгівлі, ще більше зблизило колишніх антагоністів. Фактично відносини Індії та Шрі-Ланки вийшли на новий, взірцевий рівень, який ілюструє той факт, що малому сусідові не варто боятися великого, а, швидше, співпрацювати з ним, це може вдихнути нове життя в Південноазійську асоціацію регіонального співробітництва.

Які паралелі можна провести з ситуацією, що виникає у відносинах України та Російської Федерації? Насамперед, недовіра до партнера,

спричинена асиметрією у відносинах країн, може бути подолана завдяки тісній торгово-економічній співпраці та активізації гуманітарного співробітництва і на двосторонньому рівні, і в рамках СНД. Як свідчить практика індійсько-ланкійських взаємин, тільки віднесення на другий план у переговорному процесі спірних питань мови, національних меншин та зовнішньополітичного курсу дало змогу країнам порозумітись і зламало стереотип Індії в очах ланкійського населення як гегемоністської країни.

Джерела

1. *Regional surveys of the world: Far East and Australia.* (South Asian subdivision. Sri Lanka). – London: Europa publications, 2000. – P. 577 – 580.
2. *Peebles Patrick.* The history of Sri Lanka. – London: Greenwood Press, 2006. – P. 22 – 40.
3. *De Silva K. M.* Conflict and violence in South Asia. London: International centre for ethnic studies, 2000. – P.211.
4. *Abeyratne Sirimal.* Economic change and political conflict in developing countries with special reference to Sri Lanka. – London: Paul and Co pub consortium, 1999.
5. *Peebles Patrick.* – P. 69 – 74.
6. *Tamil Nadu government official site.* – www.tn.gov.in
7. *Richardson John.* Paradise poisoned. – Kandy. – International center for ethnic studies, 2007. – P. 225 – 226.
8. *De Silva K. M.* Conflict and violence in South Asia. – P. 293 – 297.
9. *De Silva K. M.* Managing ethnic tensions in multi-ethnic societies: Sri-Lanka 1880 1985. Maryland: Lanham, 1986. – P. 74 – 76.
10. *Monirul Hussain, Lipi Ghosh.* Religious minorities in South Asia: selected essays on Post – colonial situations: New-Delhi: Manak publications, 2002. – P. 68.
11. *South Asia Terrorism portal.* Profile of LTTE. – <http://www.satp.org/satporgtp/countries/shrilanka/terroristoutfits>
12. *Richardson John.* – P. 507.

13. *Mukesh Kumar Kayathwal.* Security and Foreign policy in South Asia. – New-Delhi: Pointer Publishers, 1999. – P.134.
14. *Subramanian.* The straits of tensions/Catch of different kind // Frontline. – 2007. – March 24. – April 6.
15. *Baxter Craig, Malik Yogendra, Kennedy Charles, Oberst Robert.* Government and politics in South Asia. – London: Westview Press, 2002. – P. 316.
16. *Pratap Anita.* Island of blood. – New Delhi: Viking, 2001. – P. 123 – 124.
17. *Growth of Sri Lanka Tamil militancy in Tamil Nadu.* Jain commission interim report, chapter III, phase III.
18. *Rajasingham K. T.* India shows its hand // Asia times. – 2002. – March 30.
19. *Dixit J. N.* India's foreign policy and its neighbors. New-Delhi: Gyan publishers' house. – 2001. – P. 107 – 114.
20. *Rajasingham K. T.* Aftermath of Indian withdrawal // Asia times. – 2002. – June 8.
21. *Rajasingham K. T.* Questions over Gandhi killing // Asia times. – 2002. – July 6.
22. *Sri Lanka turns to Pakistan, China for its military needs // Asia-Pacific news.* – 2007. – June 2.
23. *India and Sri Lanka to discuss trade // Earth times.* – 2007. – 16 december.
24. *Tokyo donor conference full coverage.* – <http://www.state.gov/p/sca/ci/ce/21691.htm>
25. *Maarvaan Macan-Markar.* Tsunami-relief. India shifts regional geopolitical cards // Interpress service news agency. – 2006. – January 25.
26. *The oil dimension.* The Tamilnation.org. – <http://www.tamilnation.org/intframe/tamil-e-lam/070920oil.htm>
27. *Lanka, India to widen travel scoop // Daily News.* – 2003. – November 27.
28. *Rajapakse government turns to new directions, gets good dividends // Asian tribune.* – 2007. – 31 december.
29. *The Sethusamudran project – trampling on the Gujral doctrine // Montage news magazine.* – 2007. – August 31.